

GRUNDLAGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 7/2006 rd

Särskild berättelse från justitieombudsmannen 2006: barn, familjevåld och myndigheternas an- svar

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 14 februari 2006 en särskild berättelse från justitieombudsmannen 2006: barn, familjevåld och myndigheternas ansvar (B 1/2006 rd) till grundlagsutskottet för beredning.

Utlåtanden

I enlighet med riksdagens beslut har lagutskottet och social- och hälsovårdsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandena (LaUU 9/2006 rd och ShUU 8/2006 rd) ingår som bilaga till betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- riksdagens justitieombudsman Riitta-Leena Paunio, riksdagens justitieombudsmans kansli
- jurist Virpi Kölhi, social- och hälsovårdsministeriet
- barnombudsman Maria Kaisa Aula, barnombudsmannens byrå
- professor Raija Huhtanen
- professor Olli Mäenpää.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av
— justitieministeriet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Med stöd av 12 § 2 mom. i lagen om riksdagens justitieombudsman redogör justitieombudsmannen i sin särskilda berättelse till riksdagen för sina iakttagelser rörande problem med skötseln av myndighetsuppgifter i samband med skyddande av barn mot familjevåld. I berättelsen utvärderas myndigheternas förmåga att uppfylla sina förpliktelser enligt 40 § i barnskyddslagen att göra barnskyddsanmälan. I berättelsen redogörs också för myndigheternas åtgärder när det gäller att utreda misstänkta våldsbrott i hemmen mot barn och förverkligande av det straffrättsli-

ga ansvaret samt vad myndigheterna gör för att hjälpa utsatta barn och ge dem behövlig vård.

I avsnittet Slutsatser föreslår justitieombudsmannen förtydligande och samordning av lagstiftningen om barnskyddsanmälningar samt om socialmyndigheternas rätt respektive skyldighet att lämna information. Enligt justitieombudsmannen är det också skäl att överväga en eventuell utvidgning av lagstiftningens tillämpningsområde. Justitieombudsmannen lyfter också fram frågan om barnets rätt att utan dröjsmål vid behov få god vård och omsorg utom hemmet i fall av familjevåld och att utan dröjsmål bli föremål för sakkunnig undersökning vid misstanke

om sexuellt utnyttjande. Justitieombudsmannen föreslår vidare att insamlingen och statistikföringen av information förbättras för att det ska vara möjligt att få en mer tillförlitlig bild av barns trygghet.

I berättelsen fokuserar justitieombudsmannen på bristen i regleringen av barnskyddsanmälningar. Bestämmelserna lämnar i nuläget rum för tolkning när det gäller att avgöra i vilka situationer den som arbetar med barn över huvud taget är skyldig att göra en barnskyddsanmälan till socialmyndigheterna. Det är exempelvis oklart om de gällande bestämmelserna ska tillämpas på hälso- och sjukvårdens anställda. En annan brist är att lagstiftningen inte klart säger ut när barnskyddsanmälan ska göras oberoende av sekretessbestämmelser. Justitieombudsmannen tar även fasta på bestämmelserna om vilken rätt och skyldighet en myndighet inom socialvården har att lämna uppgifter till polisen när myndigheten misstänker att ett barn blivit utsatt för ett våldsbrott eller sexuellt utnyttjande. I dagsläget är bestämmelserna svåra att tolka och komplicerar myndigheternas möjligheter att föra brottsmisstankar vidare till polisen för utredning.

Justitieombudsmannens mål är att främja barns psykiska och fysiska integritet samt säkerhet i familjevåldssituationer. Med stöd av 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och personlig frihet, integritet och trygghet. Denna grundrättighetsbestämmelse gäller även barn. Enligt 19 § 3 mom. är det allmänna likaså skyldigt att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Det konstateras att förarbetena till grundlagen avspeglar en allmän uppfattning om barns rätt till trygga uppväxtförhållanden. Tryggandet av barns välfärd omfattar även skydd mot våld, kränkningar och utnyttjande (RP 309/1993 rd, s. 73/II).

Även konventionen om barnets rättigheter tar fasta på barnets integritet och säkerhet. Enligt artikel 19.1 i konventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt

våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandling eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård. Den internationella kommitté som övervakar verkställigheten av konventionen om barnets rättigheter ansåg att barns utsatthet för våld i hemmet och sexuellt utnyttjande är ett av de allvarligaste problemen i Finland när det gäller att förverkliga barnets rättigheter.¹

De motiveringar som justitieombudsmannen för fram för en översyn av bestämmelserna är godtagbara och synnerligen vägande samt väl förankrade i vårt system för grundläggande fri- och rättigheter. Grundlagsutskottet förenar sig om den syn på behovet av förtydligad lagstiftning som framgår dels av berättelsen, dels av lagutskottets och social- och hälsovårdsutskottets utlåtanden.

Då bestämmelserna skrivs om bör avseende även fästas vid att en anmälan till myndigheterna om hur ett barn blivit bemött är relevant även med hänsyn till det skydd för privatlivet, som inbegriper familjelivet, och som tryggas i 10 § 1 mom. i grundlagen (RP 309/1993 rd, s. 53/II). Familjelivet skyddas också genom föreskrifterna i artikel 8 i den europeiska människorättskonventionen. Enligt förarbetet till bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna är det familjen, särskilt föräldrarna eller någon annan som enligt lag svarar för barnens vård, som har det huvudsakliga ansvaret för barnets utveckling. Endast i exceptionella fall skall det allmänna göra intrång i familjelivet som en yttersta åtgärd när barnets rättigheter inte kan tryggas på annat sätt (RP 309/1993 rd, s. 71/II).

Eftersom en barnskyddsanmälan innebär ett intrång i skyddet för familjelivet måste de bestämmelser som tryggar barnets rätt inte bara uppfylla godtagbarhetskravet utan också de allmänna förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom kravet på noggrann avgränsning och exakthet samt

¹ Kommittén för barns rättigheter, slutsatser: Finland, 30.9.2005 CRC/C/15/ADD.272, punkt 31.

proportionalitet. Begränsningarna får inte gå längre än vad som är motiverat med tanke på barnskyddet. Men ju allvarligare kränkningen av barnets rättigheter eller misstanken om en sådan kränkning är desto mer omfattande bör rätten att göra intrång i skyddet för familjelivet vara.

Enligt utredning till utskottet pågår inom statsrådet ett projekt för totalrevidering av barnskyddslagen. I samband med den kommer också bestämmelserna om barnskyddsanmälan att justeras. Regeringen avser lämna en proposition om detta till riksdagen ännu i höst. Utskottet anser att statsrådet utifrån justitieombudsmannens särskilda berättelse också bör granska bestämmelserna om anmälningar från socialmyndigheterna till polisen och vid behov vidta åtgärder för att justera dem. Grundlagsutskottet uppmärksammar i detta sammanhang lagutskottets yttrande om att socialmyndigheterna åtminstone i de allvarligaste fallen bör förpliktas att anmäla misstänkta våldsbrott mot barn eller sexuellt utnyttjande till polisen.

Grundlagsutskottet förenar sig om justitieombudsmannens oro för hur barnets rätt till vård och omsorg förverkligas i familjevåldssituationer. Statsrådet bör därför särskilt med beaktande av social- och hälsovårdsutskottets utlåtande om de resurser som anvisas barnskyddsarbetet är tillräckliga samt på vilket sätt myndighetssamarbetet kan förbättras. Det är också motiverat att utveckla statistikföring och forskning för att det ska vara möjligt att få en tillförlitligare helhetsbild av våld mot barn, på det sätt som anförs i berättelsen och i social- och hälsovårdsutskottets samt lagutskottets utlåtanden.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår grundlagsutskottet

att riksdagen inte har något att anmärka med anledning av berättelsen.

Helsingfors den 26 september 2006

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kimmo Sasi /saml
vordf. Arja Alho /sd
medl. Heidi Hautala /gröna
Hannu Hoskonen /cent
Roger Jansson /sv
Johannes Koskinen /sd
Annika Lapintie /vänst
Outi Ojala /vänst

Klaus Pentti /cent
Markku Rossi /cent
Arto Satonen /saml
Seppo Särkiniemi /cent
Ilkka Taipale /sd
Jan Vapaavuori /saml
ers. Veijo Puhjo /vänst.

Sekreterare var

utskottsrad Sami Manninen.